

Anders Mathiesen og
Rasmus Willig

Pierre Bourdieu og Axel Honneth:
**Sociologisk og
socialfilosofisk
kritik af den
anerkendte orden**

Den sociologiske og socialfilosofiske kritik har altid været i et spændingsfelt. På den ene side har sociologien haft en berøringsangst for at sætte normative kriterier for, hvad der kan betragtes som et kritisabelt forhold, og på den anden side kræver socialfilosofien klare og eksplicite kriterier for, hvad der kan betragtes som moralske fremskridt. Pierre Bourdieu og Axel Honneths møde i 1984 er et eksemplarisk eksempel på denne problematik.

Indledning

Pierre Bourdieu og Axel Honneth er i dag begge veletablerede intellektuelle i de sociologiske og socialfilosofiske discipliner. Der har på trods af deres ofte umiddelbart slående affinitet og forskellighed ikke været nogen systematiske forsøg på at forene eller adskille de to mere præcist. Tværtimod synes de at leve deres adskilte liv uden nogen – om man vil – ekstern indblanding. Til forskel fra dette manglende eksterne forsøg på at diskutere deres ligheder og forskelle har de to de facto et allerede etableret internt forhold til hinanden: I 1984 publicerede Honneth sit første essay om Bourdieu med titlen *Die zerrissene Welt der symbolischen Formen. Zum kultursoziologischen Werk Pierre Bourdieus* og samme år mødtes de to sammen med et par af Honneths tyske kollegaer i Paris for at diskutere Bourdieus teori. Denne samtale mellem de to og Honneths tekst om Bourdieu giver et sjældent indblik i deres respektive positioner. For Honneths vedkommende, som på dette tidspunkt kun var ved at udvikle de første kategoriale skematikker for sin egen teori, er det dog kun indirekte til at se, hvor han er på vej hen. Men de teoretiske forskelle er på sin vis allerede udtalte. Behovet for at kunne begrunde den sociale kritik af samfundets sagsforhold er udtalt som et centralt spørgsmål af Honneth. Det krav, at kritikken skal kunne begrunde sine normativt ladede udsagn om samfundets tilstand, har Honneth selvfølgelig arvet fra Habermas, som han blot to år tidligere modtog et forskningsstipendiat af på Max-Plank-Institut für Sozialwissenschaften i München. Hertil er det tydeligt, at Honneth i sit essay om Bourdieu anlægger sin egen fortolkning – en fortolkning som også blandt danske sociologer giver en vis genklang – men som hverken deles af Bourdieu eller af hans mest skarpe og trofaste efterfølgere. Honneths kritik repræsenterer en mere raffineret og systematisk (mis-)tolkning af Bourdieus teori, når man ser på, hvad der ellers er af kritikker – ikke mindst fra den anglo-amerikanske tradition (se f.eks. Wacquant 1993:235-262).

Begrundelsen for indeværende oversættelser og tekststudvalg kan opsummeres ud fra følgende kriterier. For det første diskuterer Bourdieu og Honneth, hvorvidt sociologien “kan eller ikke kan”, “skal eller ikke skal”, “bør eller ikke bør” forsøge at begrunde sine habituelt betingede præferencer (Bourdieu) eller sine normativt ladede udsagn (Honneth). For det andet anvender de begge et anerkendelsesbegreb som dels står centralt i deres respektive forfatterskaber, dels er interessant at belyse i forhold til den samtidige og verserende “anerkendelsesteoretiske vending”. For det tredje kan anerkendelsesbegrebet placeres på to forskellige niveauer, nemlig a) en kamp på et epistemologisk niveau om, hvilken videnskabelig *doxa*, der kan siges at indtage den mest anerkendte position, og b) en kamp på et socialt teoretisk niveau, hvor Bourdieu argumenterer for, at anerkendelsesbegrebet konstitueres som en social relation imellem forskellige positioner og felter, der kæmper om at fastsætte kriterierne for anerkendelse, og Honneth argumenterer for, at det skal placeres på et intersubjektivt niveau, hvor der kæmpes om gensidige anerkendelsesrelationer. For det fjerde repræsenterer

	<p>Anders Mathiesen Mag.art, lektor ved Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi, Roskilde Universitets- center. E-mail: andersm@ruc.dk</p>		<p>Rasmus Willig Cand.scient.soc, adjunkt ved Institut for Samfundsviden- skab og Erhvervs- økonomi, Roskilde Universitetscenter. E-mail: willig@ruc.dk</p>
--	--	--	---

Bourdieu en feltanalytisk position (relationel strukturanalyse), der giver plads til et agentorienteret perspektiv, og Honneth en subjektposition, der forholder sig til en strukturalistisk orienteret position. Herved gives de første ledetråde for en ny revitaliseret diskussion af struktur/aktør problematikken. For det femte deler de begge et ønske om, at gøre den sociale virkelighed tilgængelig på en sådan måde, at den får emancipatorisk karakter, dvs. oplyse om undertrykkende herredømme, ideologiske eller illegitime magtrelationer. For det sjette er det også vores forhåbning, at indeværende tekster giver læseren grundlag for at overveje, om det er Bourdieu, der nærer "deterministiske" forestillinger, eller det er hans kritikere (her repræsenteret ved Honneths kritik af *Distinktionen*), der forveksler hans habitusteori med økonomernes utilitaristiske handlingsteori. Det centrale tema i tekstudvalget er kampen om den symbolske orden – dvs. kampen om kategorierne:

Den sociale verden kan beskrives og konstrueres på forskellige måder i overensstemmelse med forskellige principper for vision og division – for eksempel økonomiske inddelinger og etniske inddelinger (Bourdieu 1994:61f).

De kategorier, der anvendes til at anskue og forstå de principper, der lægges til grund for organiseringen af det sociale liv, kan med andre ord forstås som specifikke udtryk for den i situationen dominerende symbolske orden, dvs. som repræsenterende den anerkendte samfunds- eller verdensanskuelse. I samtalen fra 1984 anskueliggør Honneth og Bourdieu forskellige principper for at anskue og opdele den sociale virkelighed og for en kritik af de samtidige udviklingstendenser. Teksterne giver herved på den ene side et centralt indblik i en række klassiske sociologiske diskussioner, og på den anden side bidrager de til en videreudvikling af en kritisk socialteori.

Med disse indledende bemærkninger ville det nemmeste – og i sandhed måske mest hensigtsmæssige – være at lade de her oversatte tekster tale for sig selv, men på grund af de to forfatterskabers til tider enorme kompleksitet vil det nok være formålstjenligt, at introducere de oversatte tekster mere udførligt (I-VI), ligesom vi efterfølgende kort vil diskutere deres teoretiske forskelligheder, så det bliver tydeligt "what is at stake" (VII).

I. Med kritikken som våben

Anledningen til mødet mellem Bourdieu og Honneth var *Distinktionen* (1979). Derfor er "Med kritikken som våben" (1983) medtaget som en første ikke-videnskabelig præsentation af *Distinktionen*. Bourdieu forsøger nemlig her at forklare intervieweren – og læseren – de teoretiske principper, der ligger til grund for det omfattende empiriske analysearbejde¹. *Distinktionen* var et af Bourdieus første større bidrag til kampen om den symbolske orden inden for det samfundsvidenskabelige felt – en sociologisk kritik af den "anerkendte" (skolastiske) *point of view*, som i denne sammenhæng er repræsenteret ved Kants spekulativt-teoretiske forklaring af menneskers smags-præferencer, der var/er den dominerende position i "feltet". Bourdieu forklarer, at disse analyser af de socialt betingede livstilsmonstre var et bidrag til kritikken af Kants position og til en kritik af de anerkendte teorier om menneskelig handling². Bourdieus våben i denne kamp om den symbolske orden inden for samfundsvidenskaberne var *Distinktionens* sociologiske kritik, der konkretiserer og historiserer den dominerende symbolske orden inden for dette forskningsfelt. Dette indledende fjernsynsinterview fra Hessische Rundfunk (1983) præsenterer nogle centrale hovedtemaer i Bourdieus sociologiske arbejde:

Det første centrale forskningstema var de „socialt betingede livstilsforskelle“, som han brugte habitusteorien til at forklare. Habitusteorien forklares mere udførligt i tekst-II, og i IV ekspliciteres det, at *strategi* er Bourdieus betegnelse for det rationale – dvs. den værdiorientering, der er i de konkret handlende menneskers „habituelt orkestrerede“ måde at forholde sig til hinanden og at forholde sig til

de (handle)sammenhænge, de indgår i. Han har endnu engang i *Pascalian Meditations* (2000c) forklaret, at habitusteorien går ud på

... at konstruere en materialistisk teori, der – som Marx formulerede opgaven i den første Feuerbach-tese – kan overtage det “aktive handlingsaspekt” i den praktiske forståelse af virkeligheden, som den (strukturelle) materialistiske teori har overladt til idealismen. Habitusbegrebet tilbagegiver netop det konkrete handlende menneske en genererende og samlende, konstruerende og kategoriserende magt. Samtidig henleder habitusteorien opmærksomheden på, at denne socialt skabte evne til at skabe den sociale virkelighed ikke er en egenskab, der hidrører fra et transcendentalt subjekt. Det er tværtimod en socialt skabt krop, der i praksis omsætter socialt skabte principper for *handling*, *perception* og *tænkning* (habituelle dispositioner), som er dannet og tilegnet [construits et acquis] i løbet af et liv under historisk specifikke livsbetingelser (situeret i tid og rum) (Ibid. 2000c:136).

Det andet hovedtema er uddannelserne, der anskues som den centrale kulturelle reproduktions-institution i “det sociale rum”, og her brugte han feltteorien til at forklare, hvordan det går til at uddannelserne bidrager til at reproducere de sociale strukturer. Det sociale rums strukturer konstitueres af de forefundne kapitalforskelle, idet agenterne fordeler sig dels efter hvilken samlet mængde af kapital, de er i besiddelse af (dvs. ressourcer eller “midler”), dels efter sammen-

sætningen af deres nedarvede og forskellige påførte og tilkæmpede kapitaler (økonomisk, kulturel, osv.). Agenternes fordeling efter kaptalfiguration og samlet kapitalvolumen inden for det sociale rum udgør samfundets (det nationale sociale rums) *kraftfelt*, og denne forefundne kapitalfordeling konstituerer de sociale magtrelationer i samfundet.

Et tredje hovedtema er de intellektuelles særlige position i kampene mellem repræsentanterne for de forskellige kapitalformer i *magtfeltet*. De intellektuelle tilhører videnseliten³, men inden for denne elite er der repræsentanter for modstridende teoretiske positioner. De politiske og administrative eliter⁴ rummer ligeledes repræsentanter for modstridende opfattelser af, hvilke principper, der skal lægges til grund for at anskue og organisere aktiviteterne i "det nationale sociale rum" (velfærdsorienteret/markedsorienteret osv.), og modstridende opfattelse af hvad der er god ledelse (demokratisk ledelse/ressourcemanagement osv.). Endelig er der også inden for den økonomiske elite repræsentanter for modstridende fraktioner⁵. Både samfundet som helhed (det nationale sociale rum) og de specifikke felter (videnskabs-, bureaukratiske, økonomiske osv.) er altså samtidig *kampfelter*. Uddannelserne og de intellektuelle indgår som institutioner og professioner i de vedvarende kampe om at legitimere "den anerkendte" orden – dvs. den forefundne eller ønskede kapitalfordeling. Kampen om den symbolske orden er kampen om kategorierne til at legitimere og dermed skabe "anerkendelsen" af de forskellige kapitalformers "funktionelle vægt" i samfundet og de specifikke felter forstået som magtfelter.

Endelig er relationen mellem kritisk socialfilosofi og sociologisk kritik et tema, der har været "på spil" i Bourdieus videnskabelige arbejde gennem alle årene helt frem til filmen om "Sociologi som en kampsport" (Carles 2001) og hans sidste forelæsningsrække på Collège de France om "det videnskabssociologiske felt" (Bourdieu 2005d)⁶. Ifølge Bourdieu forudsætter en sociologisk kritik både en stringent, begrebsanalytisk, teoretisk kritik af de "anerkendte" samfundsvidenskabelige begreber og en praksisteoretisk, empirisk analyse af udviklingstendenserne i det pågældende sociale rums kapitalfordelingsstruktur. En sociologisk kritik må altid baseres på indsigt i den specifikke sociale virkelighed⁷. Som det mere udførligt forklares i den efterfølgende "samtale" mellem Honneth og Bourdieu, så opfattede Bourdieu sit mangeårige videnskabelige sociologiske arbejde som en slags *socioanalyse* – en historiserende objektivisering af sociologens relation til forskningsobjektet (den sociale virkelighed) (Bourdieu 2002b). Den sociologiske objektivisering er for Bourdieu en ufravigelig betingelse for en stringent sociologisk kritik, der altså på én gang er en engageret objektivisering af undersøgelsesobjektet og samtidig en objektivisering af den objektivierende, sociologiske forskers eget engagement i det udsnit af den sociale virkelighed og "den problematik, som gøres til genstand for sociologisk analyse" (Bourdieu 2005d:148f).

II. Kampen om den symbolske orden

Samtalen mellem Honneth og Bourdieu, der er temanummerets centrale bidrag, anskueliggør, hvordan de teoretiske stridigheder i feltet for samfundsvidenskabeligt arbejde indgår i *Kampen om den symbolske orden*. I denne relativt lange samtale historiserer Bourdieu den feltanalytiske arbejdsmetode, som ligger til grund for *Distinktionen*. Bourdieu forklarer Honneth og to af hans tyske kolleger, hvordan han har udviklet sine teorier som "svar" på nogle praktiske empiriske problemer, som de anerkendte etnologiske og sociologiske teorier ikke kunne give en tilfredsstillende forklaring af. Men Honneth forsøger igen og igen at få Bourdieu til at angive sit ståsted i den samfundsvidenskabelige teoretiske tradition: Hvor har han hentet det teoretiske grundlag for sine sociologiske analyser? Her kan en systematisk registrering af Honneths spørgsmål og Bourdieus måder at variere sine svar bedre end mange teoretiske forklaringer anskueliggøre, at der ikke er tale om en tilfældig misforståelse eller en mangelfuld kommunikation. Vi overværer eller kan her læse en gengivelse af en konfrontation mellem repræsentanter for en socialfilosofisk og en sociologisk, teoretisk position i feltet for samfundvidenskabeligt arbejde:

Honneth spørger, om kimen til de teoretiske problemstillinger kan findes i de tidligste forskningserfaringer i Algier. Umiddelbart efter spørger han mere direkte: "Hvilke teoretiske antagelser lod De Dem lede af?". Lidt senere fremsætter Honneth det spørgende postulat: om ikke prisen for at overvinde strukturalismen bestod i at genindføre "interesse-kalkuler" i form af det utilitaristiske princip? Og Honneth præciserer, at det i hvert fald forekommer ham, "at der ligger en uløst spændig (mellem modtridende "traditioner") i Deres teori". I forlængelse af Bourdieus svar konkretiserer Honneth sin kritik: Det er netop *strategibegrebet*, der får ham til "at se en portion ufordøjet utilitarisme", og det fremgår klart, at Honneth opfatter "strategi" som en bevidst og kalkulerende kamp om anerkendelse. Senere spørger Honneth direkte: "Hvad har De lært af Marx og hvad har De lært af Weber?". Honneth gentager og uddyber det samme spørgsmål – som han siger – "ud fra et lidt idealiserende perspektiv" (Han forudsætter simpelthen, at "de teoretiske grundantagelser" altid kommer fra én eller anden "forfatter"). Og så henviser han til "den "anerkendte" symbolske orden" i det samfundsvidenskabelige felt, ifølge hvilken en videnskabelig kritik "sædvanligvis" må retfærdiggøres "ud fra bestemte normer, der opfattes som universelle". Afsluttende ekspliciterer Schwibs og Kocyba Honneths og Bourdieus modstridende videnskabsteoretiske positioner, og som svar ekspliciterer Bourdieu afsluttende, hvad det er for et *interessebegreb* han anvender.

Samtalen afsluttes således med en eksplicitering af to grundlæggende forskellige måder at forstå problematikken, *hvordan en samfundskritik kan begrundes*. Honneth forveksler habitusteorien med økonomernes forestilling om "the economic man", dvs. den teoretiske antagelse om bevidste subjekter, der tilstræber en økonomisk rationel nyttemaksimering. Honneth "forveksler" helt åbenlyst Bourdieus gentagne og forskellige måder at forklare, at han anvender *stra-*

tegibegrebet med en anden betydning end utilitaristerne og at han i det hele taget bryder med de bevidsthedsteoretiske handlingsteorier. Bourdieu insisterer nemlig på at *forklare* udviklingen af sin praksisteori og dens forskellige teoretiske kategorier (habitusteorien, kapitalteorien og feltteorien) som primært begrundet i de teoretiske problemer, der fremstod for ham, med at *forklare* de empiriske "fund" han nåede frem til i sine etnologiske Kabyl-studier i Algeriet i slutningen af 1950'erne, og senere de efterfølgende Bearn-studier osv. Bourdieu har i *Udkast til en praksisteori* (2005b) mere udførligt forklaret behovet for at erstatte "regel-forklaringer" med "interesseforklaringer" (Ibid. 250), hvor interesse altså henviser til det "strategibegreb", som han redegør for i de efterfølgende tekster⁸. Det var det videnskabelige behov for at kunne give en mere omfattende forklaring af de empiriske iagttagelser, som gjorde, at han blev sociolog. Det var den praktiske grund til hans teoretiske udviklingsarbejde, og det er hans begrundelse for at tage afstand fra enhver form for teoretisk "absolutisme".

Konfronteret med den "anerkendte" skolastiske opfattelse af begrundelsesproblematikken insisterede Bourdieu altså på at forklare sine teorier som et produkt af en habituel begrundet teoriudvikling og som begrundet i den konkrete objektiverende, sociologiske forskers relation til den sociale virkelighed, der var hans forskningsobjekt (*socio-analyse*)⁹.

Honneths afgørende misforståelse af Bourdieus teoretiske projekt kan føres tilbage til hans fortolkning af Bourdieus brug af betegnelsen "strategi", der, som Bourdieu selv bemærker, "giver tilbøjelighed til en naiv finalistisk opfattelse af den sociale praksis (en anskuelse der også ligger til grund for den almindelige anvendelse af sådanne begreber som interesse, rationel kalkulation osv.)". Honneth synes netop at (mis)forstå Bourdieus teori om symbolsk kapital ved at begrænse det til "symbolsk konkurrencekamp" som en realistisk og fysisk konfrontation mellem nogle stridende parter. Men Bourdieu forsøger faktisk i samtalen at opklare denne misforståelse, idet han henviser til "ideen om "strategi" som en praksis med en orientering, der hverken er bevidst og kalkuleret eller mekanistisk determineret, men snarere er et resultat af en sans for spillet" om symbolsk kapital. Her kan det nok være nyttigt at inddrage Bourdieus præcisering af hvordan han anvender begrebet "symbolsk kapital" i *Pascalske meditationer* (2000c):

Symbolisk kapital er (...) ikke en særlig slags kapital, men derimod det de enkelte kapitalformer kommer til at betyde, når de miskendes som kapital, dvs. som et magtmiddel eller et middel til udbygning, idet de anerkendes som legitime midler.

Dvs. udtrykket symbolsk kapital sammenfatter de forskellige kapitalformers "symbolske betydninger" (Bourdieu 2000c:242). Bourdieu anvender altså "strategi" som betegnelse for handlingsrationalet eller den "intentionsløse intentionali-

tet“ i de konkret handlende mennesker praktiske sans for at agere i spillet om symbolsk kapital.

III. De symbolske formers sønderrevne verden

Honneth redegør i *De symbolske formers sønderrevne verden* mere systematisk for den misforståelse af Bourdieus “strategibegreb“, der kom til udtryk i samtalen, og den deraffølgende anklage for utilitarisme. Artiklen, der første gang blev publiceret i *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* i 1984, er en teoretisk kritik af *Distinktionen*, og Honneth ekspliciterer her beskyldningen for “ufordøjet utilitarisme“, idet han redegør for det teoretiske grundlag for hans vedholdende beskyldninger mod Bourdieu for “determinisme“. Artiklen er altså ikke en redegørelse for Honneths egen socialfilosofiske anerkendelsesteori (se f.eks. Honneth 2003). Honneth tager udgangspunkt i en kort omtale af Bourdieus *Udkast til en praksisteori* (1972) og bogens kritik af den strukturalistiske etnologi (Levi-Strauss), hvor det bliver meget tydeligt, at han forstår Bourdieus praksisteori som en “utilitaristisk handlingsteori“¹⁰. Det næste afsnit konstaterer kort, at Bourdieu “dristigt“ overfører denne teori – om stammekulturenes “symbolske konkurrencekamp“ – til sine sociologiske analyser af “de symbolske formers forandrede betydning og de institutionelle mekanismers virkning“ i det moderne franske samfund i *Distinktionens* omfattende empiriske analyser. Ikke overraskende er Honneth ganske uforstående over for Bourdieus modstilling til Kant¹¹. For Honneth tager Bourdieus “brede begreb om hverdagskultur“ alene sigte på at destruere den æstetiske sfære ud fra en sociologisk deterministisk hypotese om “at de forskellige sociale gruppers smagsdomme og sædvaner blot udgør strategier, der er stivnet til habitus i den samfundsmæssige konkurrence“. Honneths opfattelse af habitusteorien som en “utilitaristisk handlingsteori“ får ham endvidere til at pådutte Bourdieu “en særpræget samfundsteori“, han kritiserer nærmest Bourdieu for at være en dårlig marxist. Endelig sammenfatter han kort *Distinktionens* analyser af “kapitalstrukturen“ i det franske samfund, og disse analyser opfattes som Bourdieus “udvidelse af klasseteorien“¹².

Med afsæt i alle disse tolkninger sammenfatter Honneth så “de gruppespecifikke smagskulturer“, som han opfatter som det egentlige undersøgelsesobjekt i *Distinktionen*. Men han tillægger Bourdieu en antagelse om, at de forskellige sociale grupper bevidst og målrettet, “gennem en demonstrativ afgrænsning [forsøger] at give deres egne livsstil en aura af kulturel overlegenhed over for massens stil“¹³. Honneth tillægger med andre ord Bourdieu en struktur-marxistisk dichotom samfundsteori. Honneth sammenfatter sin udførlige gennemgang af *Distinktionens* analyser med en påpegning af, at empirien ikke rigtigt lader sig forene med “det teoretiske skelet af kategorier“. Honneths tolkning bliver her meget eksplicit: Det utilitaristiske teoretiske skelet er Honneths egen misforståelse af Bourdieus praksisteori om “*de praktiske handlingers økonomi*“ – som om det er en teori om bevidst økonomisk rationel maksimering af egennyt-

ten¹⁴. Det er den utilitaristiske handlingsteori, som Honneth pådutter Bourdieu, han ikke rigtigt kan få til at passe med de empiriske analyser i *Distinktionen*.

I det afsluttende afsnit ekspliciterer Honneth den teoretiske systematik i sin kritik af Bourdieus teori, dvs. systematikken i hans "ikke-forståelse" af habitusteorien og feltteorien. Feltteorien opfattes med Honneths ord som en "lagdelingsteori", en eksplicit "status-stratifikation", der udlægges som "en sammen-smeltning af marxistiske og weberianske argumenter"¹⁵. Habitusteorien opfattes af Honneth som en utilitaristisk handlingsteori med eksplicit reference til Jon Elster, og for Honneth ser det ud som om dette begrebs "alt for simple forestillinger (har ført til) den fejlagtige forestilling (...) at social anerkendelse kan opnås på samme måde som et økonomisk gode".

IV. Sociologens interesse & V. Om interesser og den symbolske magt...

De to efterfølgende tekster har nærmest karakter af leksikalske, skolastiske redegørelser for netop de nøglebegreber i Bourdieus teoretiske univers, som Honneth går fejl af. "Sociologens interesse" (IV) sætter fokus på de sociale magtrelationer, og denne artikel præciserer, hvordan Bourdieu bruger begreberne: interesse og strategi. Redegørelsen for det anvendte strategibegreb afsluttes med en præcisering af habitusteorien, netop i relation til økonomernes utilitaristiske handlingsteori. I samtalen understregede Bourdieu, som vi har set, at habitusteorien ikke er en "subjektteori", men en handlingsteori om konkret handlende mennesker, hvis præferencer og praksisformer som hovedregel bestemmes af mødet mellem den historie, de har i kroppen (de socialt producerede habituelle dispositioner), og de specifikke handlesammenhænges mulighedsbetingelser, dvs. felternes objektive mulighedsbetingelser.

"Om interesser og den symbolske magt ..." (V) tager afsæt i habitusteorien og Bourdieus brug af relationelle og "åbne" begreber. Her redegøres mere udførligt for det interessebegreb, Bourdieu anvender. Han ekspliciterer og uddyber her sin skelnen mellem de konkret handlende menneskers "objektive interesser" (i betydningen den værdiorientering eller det kapital-rationale, den konkrete handling har), og de agerendes "subjektive interesser" (i betydningen det de oplever eller erklærer som hensigten med deres handlinger). Og at udtrykket "handlingsstrategier" ikke repræsenterer bevidste og målrettede handlinger, men alene henviser til regularitetens i de agerendes måde at forholde sig i den specifikke situation.

VI. En forsoning mellem Simmel og Weber..

Honneths nekrolog, trykt i *Le Monde* (2002) er her medtaget, dels fordi den har en symbolsk betydning, nemlig at Honneth stadigvæk forholder sig til Bourdieus arbejde, dels fordi den stadfæster deres vidt forskellige teoretiske positioner. Der er ingen tvivl om, at Honneth anser Bourdieu som en af de mest interessante sociologer i vor tid, og der er derfor ikke bare tale om en formel gestus. På trods af

nekrologens korte form er det igen muligt at se, hvordan Honneth har tendens til at reducere Bourdieus praksisanalyser til rene fænomenologiske beskrivelser. Men det er også tydeligt, at selvom Honneth stadig for-søger at placere Bourdieu i relation til netop de idehistoriske teoretiske strømninger (som Bourdieu indædt kæmpede imod), så gør han det meget præcist.

Den såkaldte forsoning mellem Simmel og Weber er ikke nogen dårlig karakteristik af Bourdieus arbejde, men det er lige så sikkert, at Bourdieu igen ville replicere med en vis modstand for at bryde en sådan demonstrativ klassificering. Men det er derimod ikke underligt, at Honneth starter med at pege på Bourdieu som en klassisk oplysningssociolog, ligesom han afslutter med deres fælles ambition: "at oplyse om socialt herredømme".

VII. Honneth og Bourdieu – kampen om anerkendelse

Det er tydeligt, at der er tale om to aspekter af diskussionen i samtalen mellem Honneth og Bourdieu. Det første aspekt omhandler, hvorvidt Honneth overhovedet vil *anerkende* Bourdieus position, dvs. om han vil fortolke Bourdieus videnskabelige arbejde på Bourdieus præmisser, eller om han forsøger at flytte visse empiriske og teoretiske elementer over i en anden og måske mere eller mindre *anerkennt* position. Her er altså tale om en intern kamp mellem de to om, hvilke teoretiske og empiriske elementer der kan blive objekt for anerkendelse, akademisk legitimitet eller opnå anerkendelse som "videnskabelige sandheder". Det andet aspekt rækker ud over deres egne positioner og omhandler deres forhold til, hvorvidt anerkendelsesbegrebet kan betragtes historisk eller a-historisk, dvs. spørgsmålet om anerkendelsesbegrebet besidder visse grundlæggende socio-ontologiske karakteregenskaber, der kan lægges til grund for et normativt fundament, eller om anerkendelsesbegrebet blot kan betragtes som endnu en strategi for at fastholde visse kategorier for sandhed? Lad os starte med det første aspekt.

Honneth påpeger indledende f.eks. i sin kritik fra 1984 af *Distinktionen*, at Bourdieus sociologiske analyser ikke havde tilpasset sig "de gældende rammer for sociologisk teoridannelse i de tyske socialvidenskaber", og Bourdieu påpeger selv i samtalen med Honneth og et par af hans tyske kolleger (maj 1984), "at resultatet af dette teoretiske brud netop bliver opfattet med de kategoriale briller, som – fordi de er tilpasset teori-rummets hidtidige tilstand – miskender (...) og reducerer de nye måder at forholde sig til den sociale virkelighed til at være det ene eller det andet led i nogle overvundne par af modsætninger". Udtrykket "De kategoriale briller" henviser til den "anerkendte" symbolske orden i det samfundsvidenskabelige felt (feltets *doxa*). Det gælder i høj grad stadig, at Bourdieus teoretiske brud med den "anerkendte" symbolske orden miskendes både inden for samfundsvidenskaberne i Tyskland og i den anglo-amerikanske og den danske sociologiske diskussion. Det centrale punkt i Honneths kritik fra 1984: beskyldningen for økonomistisk og strukturalistisk determinisme, der er begrundelsen for hans utilitarisme-kritik, repræsenterer i høj grad stadig den mest udbredte måde at læse Bourdieus omfattende

empiriske analyser af de kulturelle reproduktions-institutioner – ikke mindst uddannelserne¹⁶.

Samtalen fra 1984 rejser altså spørgsmålet, om Honneth “mis-kender” den videnskabsteoretiske forskel eller han simpelthen ikke “anerkender” rationalet i Bourdieus sociologiske projekt – det samme spørgsmål kan stilles til mange af Bourdieus kritikere i Danmark, som stadig læser hans sociologiske analyser som Honneth gjorde for 20 år siden. Derfor kan Honneths “gamle” kritik være et godt sted at starte en diskussion. Det er legitimt at være uenig, og det er tydeligvis ikke spor let at forstå Bourdieus “brud” med den anerkendte “skolastiske fornuft” i det samfundsvidenskabelige felt. Når det så er sagt, så er det også vigtigt at forstå, at Honneth selv kommer fra en position, der ofte betragtes som kættersk. Tænk blot på Frankfurterskolens ledende rolle i “positivisme-striden”, der til den dag i dag fremstår som et opgør med den dominerende videnskabelige *doxa*. Hertil kommer, at det er Bourdieu, der er i fokus i samtalen og derfor er genstand for kritiske spørgsmål, som udfordrer hans position. Det er klart i retrospekt, at Honneth har den udfordrende rolle. Han skal placere, provokere og kritisere for at anfægte Bourdieus argumentationskæder.

Der er ingen tvivl om at Honneth i første omgang ikke har læst *med* Bourdieus arbejde, men i stedet for har prøvet at læse *imod* for at udvinde teoretiske eller empiriske inkonsistenser. Hvad der derfor fremstår som klare misfortolkninger for “dannede Bourdieu-fortolkere” er altså snarere Honneths forsøg på at kortlægge visse uoverensstemmelser i forhold til Bourdieus arbejde. Det betyder ikke, at Honneth ikke har høje tanker om Bourdieu, tværtimod. Han har flere gange understøttet sit arbejde ved at referere til Bourdieu. I sin kontrovers med Nancy Fraser (se anmeldelse i indeværende nummer) har han f.eks. fremhævet *The Weight of the World* (1999) som et foregangsstudie, der med al tydelighed demonstrerer, at sociale bevægelser ikke kan ses som de eneste aggregater for sociale kampe om anerkendelse, da de udelukker hele befolkningsmasser, der hverken er indlejret i sociale bevægelser eller i den offentlige hegemoniske diskurs for, hvad der kan gælde som en anerkendt protest eller lidelse (Honneth & Fraser 2002:118-120). Her er det værd at bemærke, at Honneth anvender Bourdieu i et forsøg på at materialisere Hegels metafysiske model om kampe om anerkendelse (Honneth 1995: xv). Hvad Honneth vil vise med henvisningerne til Bourdieus arbejde er netop, hvor meget de kulturelle anerkendelseskampe fylder i alle aspekter af den empiriske sociale verden. Men som det fremgår af Honneths læsning af Bourdieu, så mener han ikke, at Bourdieus perspektiver på de symbolske kampe om kulturel hegemoni har noget som helst moralsk motiv eller kan give moralsk forklaringskraft (Honneth 1995: xvi). Det er imidlertid heller ikke Bourdieus projekt at opstille normer for menneskelig praksis. Hans etiske projekt består derimod i at oplyse om de betingelser/forhold, der muliggør accepten af den sociale dominans.

Det er her vi finder den måske mest væsentlige forskel mellem de to, eftersom Bourdieu altid vil hævde, at anerkendelseskampene ikke beror på noget a-

historisk element, hvorimod Honneth holder fast ved antagelsen om, at kampen om anerkendelse er et menneskeligt socio-ontologisk grundvilkår. Bourdieu bryder altså med forestillingen om det transcendentale subjekt. Til forskel fra Bourdieu mener Honneth på et formelt niveau, at behovet for anerkendelse er et a-historisk vilkår, men også at den indholdsmæssige anerkendelsesdimension er forankret i historiske specifikke former. Denne adskillelse mellem form og indhold betyder, at Honneth konstruerer et normativt element, som han kan sætte som referenceramme for sin samfundskritik. Ved at sætte mulighedsbetingelserne for at ethvert subjekt kan erfare tre former for anerkendelse, henholdsvis – emotionel, retslig og solidarisk anerkendelse, har han ikke peget på, hvorledes anerkendelsen substantielt skal gives i disse tre sfærer, men derimod kun angivet de mest formelle og abstrakte kategorier for, hvordan anerkendelse skal stilles som forudsætning for den menneskelige ontogenetiske udvikling. Honneth har altså ikke foreskrevet specifikke anerkendelsesformer, men derimod beskrevet minimumsforudsætningerne for, hvordan de partikulære subjekter kan blive autonome (Honneth 2003). Bourdieus projekt er derimod at fremanalysere den symbolske værdi i det nationale sociale rum af de konkret handlende menneskers samlede kapitalbesiddelser og ikke mindst den symbolske værdi af “ressourcernes” sammensætning (de forskellige kapitalformers relative vægt), eftersom det er kampene i de specifikke felter, der fastsætter kriterierne for anerkendelse. Dvs. hans analyser tager sigte på at synliggøre de forefundne, historisk specifikke forskelles sociale betydninger (dvs. deres “symbolske” effekt i de specifikke felter). Honneth beskriver altså, hvordan forudsætningerne for anerkendelse *burde* være, hvorimod Bourdieu forklarer, hvordan de forskellige kapitalformers symbolske betydning *er* – dvs. hvordan de fungerer i praksis.

Der er vist ingen tvivl om, at Bourdieu blot ville betragte denne adskillelse mellem form og indhold, a-historisk og historisk som endnu en kamp om kategorierne og herved igen træde et refleksivt skridt væk fra det normative fundament.¹⁷ Men Bourdieus insisteren på at afholde sig fra et klart entydigt normativt fundament er sammenhængende med, at hans videnskabelige projekt ikke går ud på at fremsætte klare og entydige kritiske værdidomme over samfundets udviklingstendenser. Honneth forudsætter, at uden et normativt anerkendelsesteoretisk fundament, der hviler på en eller anden form for a-historisk socio-ontologisk kategori, er det ikke muligt at sige noget om, hvorvidt der har været tale om historiske frem- eller tilbageskridt. Bourdieu forstår derimod alene graden af anerkendelse som et udtryk for de forefundne sociale magtrelationer i de specifikke felter.

Denne forskel mellem de teoretiske positioner forklarer, hvorfor Honneth holder fast ved, at der er et ufordøjet utilitaristisk element hos Bourdieu. For Honneth er kampe om anerkendelse i høj grad motiveret af manglende anerkendelse eller foranlediget af krænkelser, som informerer om skævvredne anerkendelsesgradueringer (f.eks. kvinder, der får mindre løn end mænd for det samme arbejde), og selvom han også selv giver plads til visse økonomiske anerkendelses-

kampe, så er hans egen teori alene anlagt til at spore kampe, der er direkte motive- ret af uretfærdige eller social patologiske tilstande (Honneth 2003:73-94). Ifølge Honneth er det først, når der foreligger subjektivt oplevede krænkelser, som registreres ad fænomenologisk vej, at der kan informeres om sociale patologier. Fra Honneths perspektiv må Bourdieus teori, uanset dens a priori intentioner, derfor fremstå utilitaristisk. Honneths fortolkning kan yderligere hidrøre fra den omstændighed, at Bourdieu anvender utilitarismens vokabularium til at formulere en anden måde at tale om andre "økonomier" end den i snæver for- stand økonomiske rationalitet. Bourdieu anvender altså det selv samme sprog til at fremstille et nyt perspektiv, som den etablerede økonomiske *doxa* bruger, og herved bliver det svært i terminologisk forstand at se nogen forskel fra den her- skende symbolske orden. En sidste og måske mere søgt forklaring på Honneths fortolkning af Bourdieu er, at hvad der før var habituelt indlejret – nu under en tiltagende re-fleksivitet – er blevet udlejret til flere samfundslag i form af kampe om status og prestige – der kan betragtes som individuelle statuskampe under- kastet rene utilitaristiske principper.

Det kalder Bourdieu dog for en kynisk anvendelse af sociologisk indsigt (Bourdieu og Wacquant 1996:192). Altså hvad der før var helt eller delvist ikke- bevidste handlingsmønstre er i dag blevet mere bevidste og instrumentelle ele- menter som led i individuelle statuskampe. En tendens der understøttes af det faktum, at hele reklameindustrien arbejder med en sådan anden-ordens obser- vation af de gældende kulturelle segmenter, ligesom hvert enkelt subjekt i dag anvender mange af sine biografiske aspekter – helt i tråd med markedets efter- spørgsel – ud fra kalkuler om, hvilke symbolske udtryksformer der gør sig bedst i den pågældende situation. I sådanne tilfælde er det utilitaristiske element i menneskers adfærd mere tydeligt og i stigende grad en subjektiv bevidst egois- tisk optimering af egeninteresser og/eller et resultat af symbolsk vold.

Teoretisk er kapitlet om symbolsk kapital i *Pascalske meditationer* (2000c:238- 245) én af Bourdieus mest præcise redegørelser for hans "relationelle" anerken- delsesbegreb med afsæt i Kafkas *Processen* og Joseph K. som symbol for alle "de dominerede" – dvs. mennesket uden anerkendelse, der uafvidende selv giver dommerne den magt de har over ham. Men i samtalen mellem Honneth og Bour- dieu, der som nævnt er den centrale tekst i dette temanummer, ekspliciteres det på enestående vis, at det netop er i relation til "begrundelsesproblematikken", den afgørende forskel mellem deres modstridende teoretiske positioner viser sig. Det er spørgsmålet om kriterierne for anerkendelse, de besvarer forskelligt. Bourdieus livslange videnskabelige projekt gik ud på at anfægte – sætte spørgsmåltegn ved – et-hvert tilløb til absolutering af historisk specifikke "nor- mer" for, hvad der kan anerkendes som gyldig viden og kritik. "Videnskabelig anerkendelse er noget der kæmpes om i de specifikke videnskabsfelter" og i den sociale verden, det er ikke kun et filosofisk problem. Det er et praktisk (videnskabs)politisk problem.

Bourdieu opfatter anerkendelse som en social relation. Det er ifølge Bourdieu

den sociale orden (tilstanden i de specifikke felter), der anerkender, og det er den teoretiske orden, der sætter grænser for anerkendelse. Den "anerkendte" orden er det i den specifikke sociale sammenhæng dominerende ordens-princip – eller med andre ord den dominerende "symbolske orden". Bourdieu bruger betegnelsen "principles of vision and division" – dvs. principper for at anskue og opdele den sociale virkelighed. Kriterierne for anerkendelse konstitueres af det dominerende sociale og teoretiske ordensprincip, men samtidig er der andre konkurrerende ordensprincipper, som den dominerende orden ikke anerkender. Anerkendelsesproblematikken drejer sig om, hvad det er for helheder eller kollektive instanser (felter), der konstituerer kriterierne for "delenes" eller "individernes" anerkendelse – f.eks. kan konkret handlende menneskers deltagelse i det sociale liv opfattes som det afgørende kriterium for anerkendelse, og deltagelsens omfang og specifikke form kan sikre de deltagende anerkendelse og eventuelt styrke eller svække deres position i den specifikke sammenhæng.

Honneth vil sikkert følge Bourdieu langt i denne udlægning af anerkendelsesbegrebet, nemlig at anerkendelsen ofte optræder i en ideologisk og undertrykkende funktion i forbindelse med forskellige anerkendelsesceremonier, hvor den herskende orden stadfæstes og reproduceres. Men han ser ikke kun anerkendelsen som en relationel tilstand, men i høj grad også som en erfaring hos subjekterne, eftersom han anser en lang række kampe om anerkendelse som udtryk for uforløste moralske fordringer på et bedre liv. Eftersom det naturligvis ikke er alle uforløste moralske fordringer, der fører til en fælles viljeformation, men derimod bliver på et før-politisk stade, peger Honneth som nævnt på muligheden for at forfølge disse fordringer ad fænomenologisk vej ind i subjekternes uretsbevidstheder og ikke kun som Bourdieu se dem som en social magtrelation (en objektiv dominansrelation). Her er endnu en væsentlig forskel mellem de to.

Hvorvidt denne teoretiske forskel, ligesom de andre forskelle, kan forenes analytisk produktivt skal ikke afgøres her. Vores håb med denne alt for korte introduktion og diskussion af de to positioner har blot været i et første skridt at sætte tekstudvalget i relief. De næste skridt er op til den fremtidige kritiske sociologiske forskning.

Noter

1. For en mere videnskabelig præsentation, se Bourdieu (1994)
2. I samtalen henviser Bourdieu eksplicit til "den berømte første Feuerbachese", hvor Marx formulerede behovet for en historisk konkret handlingsteori.
3. Videnselite refererer til den gruppe, der har den største mængde kulturel kapital – eventuelt i kombination med større eller mindre mængder økonomisk, politisk mm. kapital.
4. Administrative og politiske eliter refererer til grupper med den største "tilslutning", den største mængde social kapital samt den største mængde informations- og teknologisk kapital.
5. Den økonomiske elite refererer til repræsentanter for finans-, industriel-, "vidensøkonomi" osv. Se i øvrigt anmeldelsen af "Økonomiens sociale strukturer" i indeværende nr.
6. Se også anmeldelsen af bogen i indeværende nr.

7. Se f.eks. Fonder la critique sur une connaissance du monde sociale (2002c), Die Kenntnis der sozialen Welt als Voraussetzung der Kritik (2004), der er en samtale om arbejdet med det kollektive værk om "La misère du monde" se Bourdieu et al. 1999; se også hertil Mathiesen (2001).
8. Se specielt "Preface" i Le sens pratique (1980), som også Honneth henviser til.
9. Bourdieu formulerer det således i samtalen: "Begrundelsesproblematikken skal ikke formuleres i absolutte begreber (...) Og et af de vigtigste instrumenter er nok selvanalysen, forstået som erkendelsen ikke blot af det specifikke standpunkt, som videnskabsmanden indtager, men også af hans erkendelsesredskabers historiske betingethed." Se hertil anmeldelsen af *Viden om viden* i indeværende nr.
10. Se Bourdieus "indvendinger" i tekst IV og V.
11. For de særligt interesserede, se hertil Bourdieus eksplicite grundelse s. 28 og s. 52.
12. For de særligt interesserede, se hertil Honneths eksplicite grundelse s. 79 og afsnittet om klasseproblemet i tekst V (s. 112f), hvor Bourdieu opklarer denne misforståelse.
13. For de særligt interesserede, se Honneth s. 80 (demonstrativ afgrænsning) og s. 83 (prangende repræsentation) og Bourdieu s. 110 om forandringsdynamikken..
14. Se hertil tekst IV og for en uddybning Bourdieu (1997), kapitel 5.
15. Se hertil Bourdieus eksplicite afstandtagen fra stratifikationsteoriene og forskellige marxistiske klasses teorier med henvisning til den mere udførlige teoretiske argumentation, han bl.a. havde præsenteret (febr. 1984) i Frankfurt – se Bourdieu 1991a.
16. Se f.eks. Bourdieus forord til genudgivelsen af *Reproduction* (1990b) om "Academic Order and Social Order" og Wacquants omfattende noteapparat til *Refleksiv sociologi* (1996).
17. Se anmeldelse af *Viden om viden* i indeværende nr.

Litteratur

- Bourdieu, Pierre 2005b [1972]: *Udkast til en praksisteori*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre 2005d [2001]: *Viden om viden og refleksivitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre 2004 [1992]: "Die Kenntnis der sozialen Welt als Voraussetzung der Kritik", i P. Bourdieu: *Interventionen 1961-2001*, Band 3 & 4. Hamburg: VSA-Verlag.
- Bourdieu, Pierre 2002b: *Ein soziologischer Selbstversuch*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Bourdieu, Pierre 2002c [1992]: "Fonder la critique sur une connaissance du monde sociale", i P. Bourdieu: *Interventions 1961-2001. Science sociale et action politique*. Marseille: Agone.
- Bourdieu, Pierre 2000c: *Pascalian Meditations*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre et al. 1999 [1993]: *The Weight of the World*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre 1997 [1994]: *Af praktiske grunde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic J. D. 1996 [1992]: *Refleksiv sociologi – mål og midler*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre 1994 [1987]: "Socialt rum og symbolsk magt", i P. Bourdieu: *Centrale tekster inden for sociologi og kulturteori*. København: Akademisk Forlag.

- Bourdieu, Pierre 1990b: "Academic Order and Social Order". *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage Publications.
- Bourdieu, Pierre 1989 [1983]: "Mit den Waffen der Kritik. Entretien télévisé avec H.D. Zimmermann, 11. avril 1983", i P. Bourdieu, *Satz und Gegensatz. Über die Verantwortung des Intellektuellen*. Berlin: Verlag Klaus Wagenbach.
- Bourdieu, Pierre 1988: "On Interest and the Relative Autonomy of Symbolic Power: A Rejoinder to some Objections". *Working papers and proceedings of the Center for Pyscosocial Studies*. Nr 20
- Bourdieu, Pierre 1986a [1979]: *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, Pierre 1986b [1984]: "Der Kampf um die symbolischen Ordnung. Pierre Bourdieu im Gespräch mit Axel Honneth, Hermann Kocyba und Bernd Schwibs". *Ästhetik und Kommunikation*. Nr. 61-62: 142-165.
- Bourdieu, Pierre 1984 L'intérêt du sociologue. *Economies et sociés*. Nr 18.
- Bourdieu, Pierre 1980: *Le sens pratique*. Paris: Minuit.
- Carles, Pierre 2001: *La sociologie est un sport de combat*. Montpellier: C-P Productions and VF Films.
- Honneth, Axel 2003: *Behovet for anerkendelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Honneth, Axel & Nancy Fraser 2002: *Redistribution or Recognition? A political-philosophical controvers*. New York: Verso
- Honneth, Axel 2002: "Une synthese de Georg Simmel et de Max Weber". *Le Monde*, d. 6.februar.
- Honneth, Axel 1995 [1990]: *The Fragmented World of the Social – Essays in Social and Political Philosophy*. New York: Suny Press.
- Honneth, Axel 1984: "Die zerrissene Welt der symbolischen Formen. Zum kultursoziologischen Werk Pierre Bourdieus". *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*. Nr. 36:147ff.
- Mathiesen, Anders 2001: "Verdens elendighed er omfattende og velorganiseret". Review-essay, i, *Dansk Sociologi*, Nr. 2: 89-95.
- Wacquant, Loïc J. D. 1993: "Bourdieu in America: Notes on the Transatlantic Importation of Social Theory", i Craig Calhoun mfl. *Bourdieu: Critical Perspectives*. Cambridge: Polity Press.